

44⁸⁷

**BIULETYN
PRZEWODNICKI**

**zw pttk
włocławek**

KUJAWSKO - DOBRZYŃSKI PARK ETNOGRAFICZNY

"Poznanie i umiłowanie przeszłości są zasadniczym fundamentem dla wszelkiej nowej produkcji - drzewo jest mocniejsze, gdy głębiej korzenie zapuszcza" - to maksyma Artura Hazeliusa, szwedzkiego etnografa. Tej właśnie idei miało służyć stworzone przez niego pierwsze muzeum na wolnym powietrzu, które w sposób najbardziej pełny prezentuje kulturę ludową. Pierwszy budynek przeniósł Hazelius w 1885 roku na wykupiony teren po dawnym poligonie wojskowym na wyspie Djurgarden. Znajdowało się tam jeszcze sporo szaniców usypanych przez żołnierzy w czasie ćwiczeń. Szaniec po szwedzku to skansen, stąd nazwę tę zaczęto łączyć z nowym muzeum, którego uroczyste otwarcie nastąpiło w 1891 roku. Od tego czasu nastąpił wielki rozwój tej specyficznej formy muzealnictwa etnograficznego na całym świecie. Jak szeroki jest to ruch świadczy liczba ponad 2 tysiące skansenów istniejących obecnie w Europie. Dokładna ilość tych placówek trudna jest zresztą do ustalenia, gdyż nie wszystkie zarejestrowane są w krajowych bądź w europejskich organizacjach zrzeszających tego typu muzea.

Jakimi atutami dysponują skanseny w porównaniu z muzeami galerijnymi, pawilonowymi? Wyjście z murów na otwartą przestrzeń stworzyło możliwości zaprezentowania i ochrony najcenniejszych, a jednocześnie najbardziej typowych obiektów budownictwa ludowego danego regionu, dodajmy elementu kultury materialnej bardzo trwałego i charakterystycznego. Przeniesiony autentyczny budynek wiejski pozwala na ulokowanie w jego wnętrzu oraz jego otoczeniu ruchomych zabytków etnograficznych, dzięki czemu znajdują się one na ekspozycji w pełnym kontekście kulturowym. I tak np. pług znajdzie się pod okapem stodoły, brony zawieszona na jej ścianie, koryto do pojenia bydła obok studni, skrzynia w izbie na eksponowanym miejscu itp. Najlepsza nawet inscenizacja w muzeum pawilonowym takich jak wymienione wyżej warunków nie spełni. W skansenie dąży się również do wiernego odtworzenia bezpośredniego otoczenia zagrody, na które składa się maza architektura: płoty, studnie, żurawie, kapliczki, mostki itp. oraz charakterystyczna roślinność. Ponadto zagrody połączone są w zespoły odwzorowujące całość lub wycinek starego układu przestrzennego konkretnej wsi, bo przecież i to zmienia się w czasie pod wpływem różnorodnych czynników gospodarczych i społecznych. Najlepiej wykonana makieta, zdjęcie czy plan układu przestrzennego nie odda obrazu wsi, którą zwiedzający widzi na ekspozycji skansenowskiej. W skansenie łatwo też zobrazować można zróżnicowanie społeczne wsi poprzez ukazanie zagród chłopskich z uwzględnieniem ich odmienności majątkowej i zawodowej /rzemieślnicy/ oraz dworu, karczmy, kościoła, szkoły. Ponadto ekspozycja wewnątrz może uwzględniać różnice w ich wystroju w zależności od rocznego cyklu obrzędowego. I tak: w jednej chacie można

Ważniejsze skanseny w Polsce

1. NADOLE	14. KLÓBKA	27. KOLBUSZOWA
2. KLUKI	15. SWARZĘDZ	28. LIPOWIEC
3. SOMINY	16. WOLSZTYN	29. PSZCZYNA
4. WDZYDZE KISZEWSKIE	17. OCHLA	30. ZUBRZYCA
5. OSIEK	18. MURZYCE	31. ŁOPUSZNA
6. OLSZTYNEK	19. RADOM	32. NOWY SĄCZ
7. STARA ŚWIĘTA	20. LUBLIN	33. SZYMBARK
8. NOWOGRÓD ŁOMŻYŃSKI	21. BODZENTYN	34. BÓBRKA
9. BIAŁYSTOK	22. PSZCZELA WOLA	35. SANOK
10. TORUŃ	23. TOKARNIA	36. WITÓW
11. SIERPC	24. OPOLE	37. JURGÓW
12. CIECHANOWIEC	25. BIŁGORAJ	
13. LEDNOGÓRA	26. CHORZÓW	

zaprezentować wnętrze w okresie bożonarodzeniowym, w innej zaś w okresie wielkanocnym. Reasumując stwierdzić można, iż możliwości prezentacji kultury ludowej w skansenie są niemal nieograniczone. Te właśnie czynniki zdecydowały, iż muzealnictwo skansenowskie stało się podstawowym elementem w procesie edukacji w zakresie kultury ludowej w wielu krajach, szczególnie zaś w skandynawskich.

W Polsce muzealnictwo skansenowskie posiada już ponad 80-letnią historię. W 1906 roku Izydor Gulgowski - nauczyciel, etnograf, działacz społeczny, postawił we Wdzydzach Kiszewskich chatę kaszubską oraz wyposażył jej wnętrze. Ten skromny obiekt stał się zalążkiem Kaszubskiego Parku Etnograficznego, który do chwili obecnej jest rozbudowywany. W 1927 roku otwarto Muzeum Kurpiowskie w Nowogrodzie Łomżyńskim. Twórcą tego malowniczo położonego nad brzegiem Narwi skansenu był Adam Chętnik. Jednakże prawdziwie bujny rozwój muzealnictwa skansenowskiego nastąpił w Polsce po II wojnie światowej. Bezpośrednią przyczyną był szybki zanik tradycyjnej kultury ludowej oraz rozwijający się mecenat Ministerstwa Kultury i Sztuki nad tego typu placówkami. Zawsze jednak impuls powoływania skansenów wpływał od osób owładniętych ideą Hazeliusa, które pokonywały wszelkie trudności związane z prowadzeniem żmudnych prac organizatorskich.

Obecnie w Polsce istnieje ponad 40 skansenów, z których blisko 30 zostało już udostępnione zwiedzającym. Czy to dużo czy mało? Biorąc pod uwagę zróżnicowanie etnograficzne kraju nie jest to liczba duża. Dla porównania można podać, że w Szwecji istnieje ponad 300 tego typu placówek. Jednakże stan zachowania kultury ludowej w niektórych regionach w Polsce jest tak niski, że ten sposób jej ochrony nie wchodzi w rachubę. Istniejące placówki prezentują kulturę ludową jednego bądź kilku regionów etnograficznych i ich plan docelowy zakłada przeniesienie na teren skansenu od kilku do ponad stu obiektów architektury. Warto zaprezentować niektóre z nich poczynając od południowo-wschodnich terenów Polski.

MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO w SĄNOKU /otwarte dla zwiedzających w 1958 r./. Prezentuje kulturę ludową 5 grup etnograficznych: Dolinian, Pogórzan Zachodnich i Wschodnich, Bojków oraz Łemków. Obecnie w skansenie znajduje się już blisko 100 obiektów architektury. Muzeum to prowadzi również bogatą działalność wydawniczą. Oprócz licznych przewodników jego nakładem ukazują się dwa specjalistyczne roczniki: "Materiały MBL" oraz "Acta Scan-senologica", w których prezentowany jest dorobek polskiego i światowego muzealnictwa skansenowskiego.

SADECKI PARK ETNOGRAFICZNY w NOWYM SĄCZU /1975/ obejmuje swym zasięgiem cztery grupy etnograficzne: Łachów Sądeckich, Pogórzan, Łemków Zachodnich, Górali Sądeckich. W parku znajduje się obecnie 50 obiektów architektury.

ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY w ZUBRZYCY GÓRNEJ /1957/. Na terenie tego skansenu znajduje się 15 obiektów prezentujących bardzo ciekawą architekturę Crawy.

GÓRNOŚLĄSKI PARK ETNOGRAFICZNY w CHORZOWIE /1975/ prezentuje kulturę ludową Beskidu Śląskiego, subregionów: podgórskiego, pszczyńsko-rybnickiego, Górzan, lublinieckiego oraz Zagłębia. Cały park jest częścią Parku Kultury i Wypoczynku w Chorzowie. Do chwili obecnej przeniesiono już ponad 40 obiektów dużej architektury.

MUZEUM WSI OPOLSKIEJ w BIERKOWICACH K. OPOŁA /1961/. Na terenie skansenu znajduje się już ponad 50 obiektów architektury ludowej Śląska Opolskiego.

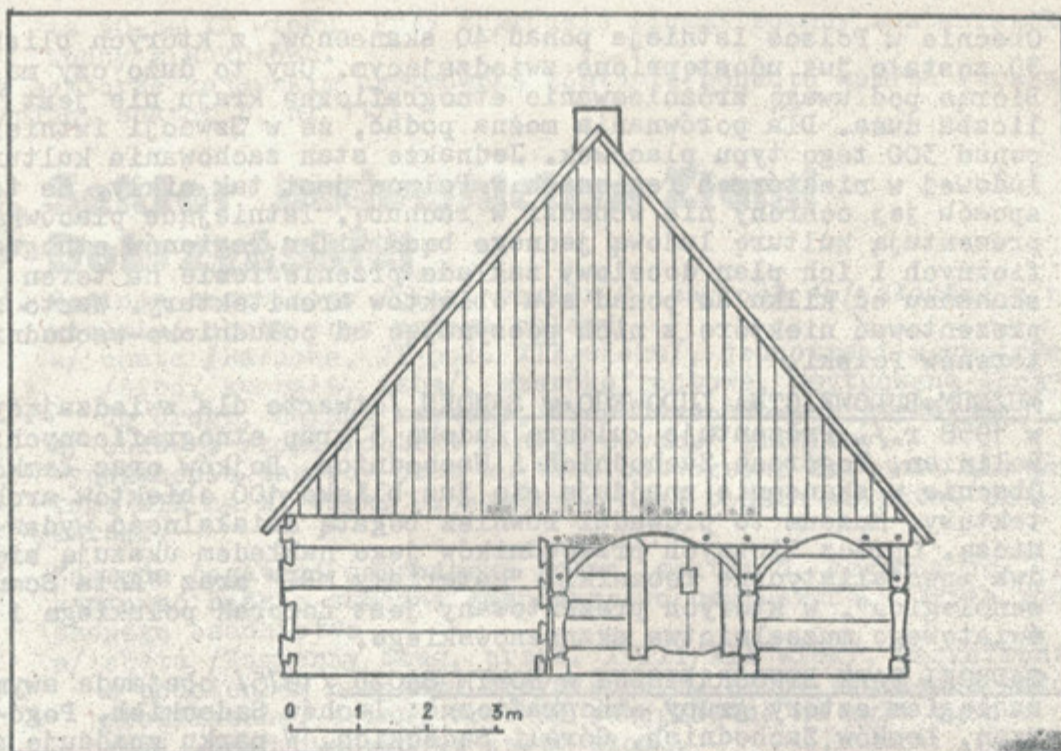
MUZEUM KULTURY LUDOWEJ w KOLBUSZOWEJ /1978/. Prezentowana jest tu kultura ludowa dwóch grup etnograficznych: Rzeszowiaków i Iasowiaków. Dotychczas przeniesiono na teren skansenu ponad 45 obiektów architektury.

MUZEUM WSI KIELECKIEJ w TOKARNI KOŁO CHECIN /1986/. Posiada już ponad 30 obiektów architektury z 4 subregionów: nadwiślańskiego, terenów lessowych, świętokrzyskiego i północno-kieleckiego.

MUZEUM WSI LUBELSKIEJ w LUBLINIE /1979/ obejmuje swym zasięgiem tereny Wyżyny Lubelskiej, Powiśla Lubelskiego, Podlasia i Roztocza. Od chwili otwarcia udostępniony jest zwiedzającym skansen sektor Wyżyny Lubelskiej, w którym znajduje się ponad 20 obiektów architektury tego regionu. Prace w pozostałych regionach są mocno zaawansowane.

ZIELONOGÓRSKI PARK ETNOGRAFICZNY w OCHLI /1977/, w którym 12 obiektów architektury prezentuje budownictwo ludowe ziemi lubuskiej.

WIELKOPOLSKI PARK ETNOGRAFICZNY na LEDNICY /1973/. Podpoznański skansen prezentuje budownictwo ludowe Wielkopolski. Na jego te-

RYS. 1 ~ KAMIENNY SMUG. Chata z podcieniem szczytowym, narożnym. Koniec XVIII w.

renie zgromadzono ponad 30 obiektów dużej architektury.

PARK ETNOGRAFICZNY w SIERPCU /1985/. Obejmuje swym zasięgiem teren Mazowsza. Udostępniony do zwiedzania jest sektor Mazowsza Płockiego, w którym znajduje się ponad 20 obiektów architektury.

PARK ETNOGRAFICZNY w TORUNIU /1974/ z 11 obiektami z terenu Kaszub, Kujaw oraz Borów Tucholskich.

KURPIOWSKI PARK ETNOGRAFICZNY w NOWOGRODZIE ŁOMŻYŃSKIM /w 1950 r. reaktywowano jego działalność/. Znajduje się tu 40 obiektów dużej i małej architektury z północno-wschodniego Mazowsza.

SKANSEN MAZOWIECKO-PODLASKI w CIECHANOWCU /1972/. Na terenie skansenu zgromadzono ponad 30 obiektów architektury z pogranicza mazowiecko-podlaskiego.

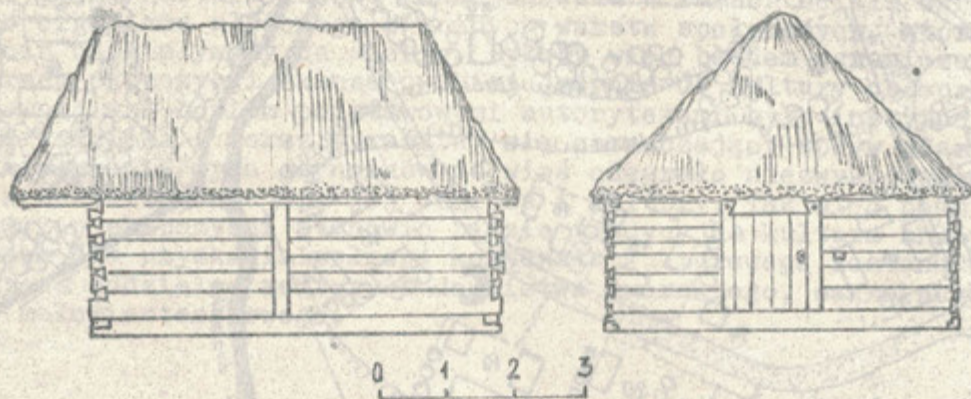
KASZUBSKI PARK ETNOGRAFICZNY we WDZYDZACH KISZEWSKICH /w 1969 r. reaktywowano jego działalność/. Obecnie znajduje się tu ponad 35 obiektów z Kaszub i Kociewia.

MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO w OLSZTYNKU /1962/. Obejmuje swym zasięgiem Warmię, Mazury oraz Powiśle Pasłęckie. Obecnie w skansenie znajduje się ponad 40 obiektów dużej architektury.

Poza wymienionymi większymi skansenami istnieje w Polsce cały szereg mniejszych placówek, w których znajduje się jeden lub kilka obiektów. Są też większe skanseny, których realizację rozpoczęto w latach 80-tych i na ich otwarcie przyjdzie jeszcze zacząć parę lat. Wymienianie tych muzeów z ich krótką charakterystyką przeroskoby ramy tego opracowania. Zagadnienie to zostało więc zilustrowane mapką nr 1.

KUJAWSKO-DOBZYŃSKI PARK ETNOGRAFICZNY w KŁÓBCE GM., LUBIEŃ-KUJAWSKI będzie należał do większych skansenów.

Prace zmierzające do jego realizacji rozpoczęto w 1976 roku z inicjatywy Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Włocławku. Warto przypomnieć, że wcześniej projekt stworzenia skansenu, który obejmowałby swoim zasięgiem Kujawę i Ziemię Dobrzyńską przedstawiła w 1951 roku wybitny etnograf i muzeolog prof. dr Maria Znamierowska-Prüfferowa. Muzeum miało być położone nad jeziorem Gopło. Zamierzenie to jednak nie zostało zrealizowane, podobnie zresztą jak projekt skansenu w Mogilnie /1969/ oraz Myślicinku /1973/. Nowo powstałe województwo włocławskie stworzyło przychylny klimat dla budowy skansenu. W 1980 roku przedstawiono koncepcję i program szczegółowy skansenu zatwierdzony do realizacji przez Komisję d/s Muzeów Skansenowskich przy Ministerstwie Kultury i Sztuki. Pierwsza lokalizacja tego muzeum we wsi Skoki Duże nie spełniała jednak warunków dla tego typu placówki /zbyt wysoki poziom wód gruntowych/. Długotrwałe poszukiwania nowego terenu oraz formalno-prawne sprawy związane z jego wykupem i przeję-

RYC. 2 ~ RAKUTOWO. Spichrz chłopski. II poł. XIX w.

ciem zakończono dopiero w czerwcu 1983 r. Kujawsko-Dobrzyński Park Etnograficzny zlokalizowany jest w Kłóbce, 22 km od Włocławka, 1,5 km w kierunku Chodcza od międzynarodowej drogi E-16. Obszar ponad 13 ha podzielony jest na dwie części: jedną stanowi kompleks dworsko-parkowy z zachowanym dworkiem oraz parkiem wymagającym gruntownej rewaloryzacji, drugą zaś otwarty teren, który od chwili wykupu był użytkowany rolniczo. W części tej przeprowadzono już prace niwelacyjne, które pozwoliły na przygotowanie terenu do przenoszenia pierwszych obiektów. Naturalną granicę między wymienionymi częściami stanowi rzeczka Lubieńka oraz staw powstały w wyniku spiętrzenia wody, której spadkiem poruszano jeszcze w latach 50-tych XX wieku młyn wodny poddawany obecnie pracom remontowym /zob. plan skansenu/.

Ekspozycja skansenu w Kłóbce prezentować będzie kulturę ludową dwóch regionów: Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej. Kujawy obejmują obszar ograniczony Wisłą na wschodzie, granica zachodnia biegnie wzdłuż Noteci i jez. Pakoskiego do Wójcina, południowa z Wójcina do Sompolna i dalej przez Babiak, Brdów, Przedecz, Zalesie do Skoków Dużych, północna zaś od Pakości przez Dobromierz do okolic Solca Kujawskiego. Ziemia Dobrzyńska rozciąga się między rzekami: Wisłą, Drwęcą, Skrwą, Pisą i Brynicą. Tak więc zasięg skansenu wykracza

KŁÓBKA

- plan skansenu

KUJAWSKO-DOBRYŃSKI PARK ETNOGRAFICZNY W KŁÓBCE

Sektory: **A** dworski, **B** kujawski, **C** -dobrzyński.

1. Dwór	11. Remiza strażacka
2. Spichrz dworski	13. Wiatraki: koźlak i paltrak
3. Czworaki	14. Karczma
4. Zagroda smolarza	15,19,20,21. Zagrody gospodarskie
5. Zagroda nadwiślańska	16. Zagroda bezrolnego
6. Zagroda młynarza	17. Kuźnia
7. Zagroda garncarza	18. Zagroda szlachcica zagrodowego
8. Młyn wodny	22. Chata rybaka
9,10,12. Zagrody gospodarskie	23. Parking
	24. Zaplecze konserwatorsko-
- techniczne

znacznie poza granice administracyjne województwa włocławskiego obejmując również część województwa bydgoskiego, toruńskiego, płockiego, konińskiego /zob. mapa nr 2/.

Ramy czasowe ekspozycji skansenowskiej obejmować będą okres od II połowy XIX wieku do lat 60-tych XX wieku. Taki przedział czasowy podyktowany został kilkoma względami natury merytorycznej i praktycznej. Mieści się w nim bujny rozwój tradycyjnej kultury ludowej, ponadto znaczna większość obiektów, szczególnie ruchomych, pochodzi z tego okresu, co pozwoli sprowadzić do minimum wszelkie rekonstrukcje. Dla tego okresu odtworzone zostaną typy zagród, wyposażenie architektoniczne /urządzenia ogniowe, podłogi, drzwi, okna itp./ i podział wnętrza. Ramy czasowe będą ściśle przestrzegane przy wyposażaniu zagrody i jej poszczególnych elementów składowych wraz z małą architekturą wsi. Część obiektów budownictwa ludowego pochodzić będzie oczywiście ze znacznie wcześniejszego okresu, należy jednak pamiętać, że ich występowanie jeszcze w drugiej połowie XIX wieku było powszechne. Obiekty te prezentować będą starsze formy rozwojowe i dawne techniki budowlane.

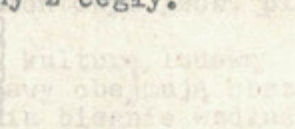
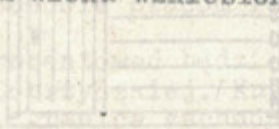
Muzeum prezentować ma kulturę ludową w sposób monograficzny. Tradycyjna kultura ludowa funkcjonowała w ramach ściśle określonego organizmu złożonego z różnych warstw społecznych, które wzajemnie oddziaływały na siebie. Byłoby więc błędem ograniczenie zakresu ekspozycji skansenowskiej jedynie do kultury chłopskiej. W dawnej wsi bowiem podstawowymi autorytetami były instytucje dworu i kościoła i coraz wyraźniej się zaznaczający wpływ miasta. Oddziaływanie tych czynników na wieś odegrało niezwykle ważną rolę w kształtowaniu się jej oblicza i kultury. Tak więc podstawowy trzon ekspozycji stanowić będzie tradycyjna kultura chłopska, jednak dla uzyskania pełnego kontekstu kulturowego zostaną wprowadzone oddzielne sektory budownictwa dworskiego, sakralnego oraz małomiasteczkowego.

Program skansenu

Sektor budownictwa dworskiego

Na Kujawach i Ziemi Dobrzyńskiej dwór był typowym elementem wsi. Opracowany program skansenu zakładał więc odtworzenie struktury przestrzennej dworu wraz z jego zapleczem. Jednakże teren, na którym budowany jest skansen pozwoli jedynie na częściową realizację proponowanego rozwiązania. Zabraknie bowiem obiektów gospodarskich oraz inwentarskich. W skład sektoru wejdą następujące obiekty:

1. Zachowany in situ dworek z XIX wieku wzniesiony z cegły.

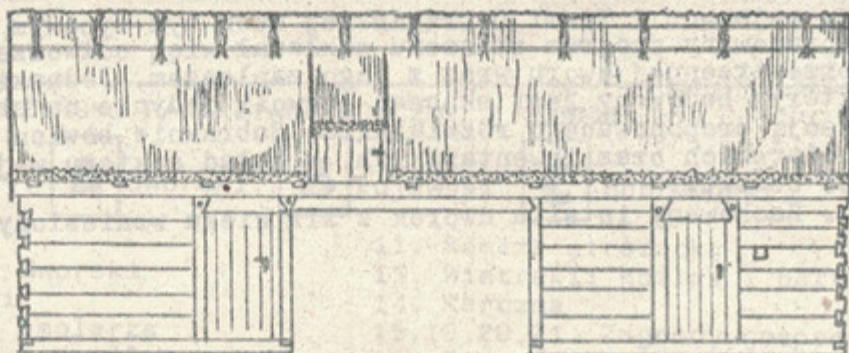
Składa się on z dwóch części: starszej, parterowej z centralną sienią oraz pomieszczeniami po obu jej stronach i części pięterowej dobudowanej w końcu XIX wieku. W dworcu znajduje się ekspozycja wewnątrz /część parterowa/ oraz zaplecze dla obsługi i administracji, pracownie i sala odczytowa /plan, sektor A, obiekt 1/.

- 2. Spichrz dworski /Rzeszynek 1802/. Dwukondygnacyjny, wzniesiony z bali zawęglowanych na rybi ogon bez ostatków. Dach naczółkowy, drzwi klepkowe nabijane ówiekami. Szczyty budynku ozdobnie szalowane w jodełkę /plan, sektor A, obiekt 2/.
- 3. Czworak /Tupadły, II poł. XIX wieku/. Ściany z gliny, naroża wymurowane cegłą paloną. Dach czterospadowy kryty słomą /plan, sektor A, obiekt 3/.
- 4. Czworak /obiekt niewytypowany/, ściany z drewna.

Wnętrza w dworze i czworakach odtworzone zostaną dla okresu pocz. XX wieku.

➤ Sektor budownictwa Kujaw

- 1. Zagroda garncarza, dwubudynkowa z usytuowanym nieopodal piecem garncarskim. Prezentować będzie typowe obejście rzemieślnicze dla Kujaw. Układ zagrody następujący: chata szerokofrontowa obok prostopadle do niej szczytem do drogi budynek gospodarczo-inwentarski z gliny /plan, sektor B, zagroda 7/. Zagroda wraz z wyposażeniem wnętrza obrazować będzie okres końca XIX wieku.
- 2. Zagroda bogatego gospodarza - prezentuje typ gospodarstwa o zwartej zabudowie w kształcie czworoboku. Charakterystyczna dla Kujaw południowo-wschodnich /plan, sektor B, zagroda 10/
 - a/ chata /obiekt niewytypowany/,
 - b/ obora /Skoki Duże, II poł. XIX wieku/, dwuwewnętrzne pomieszczenie dla koni i krów, ściany sumikowo-łatkowe, dach dwuspadowy kryty słomą,
 - c/ chlew z szopą /Niestuszewo, II poł. XIX wieku/, ściany wzniesione z gliny, dach dwuspadowy kryty słomą,

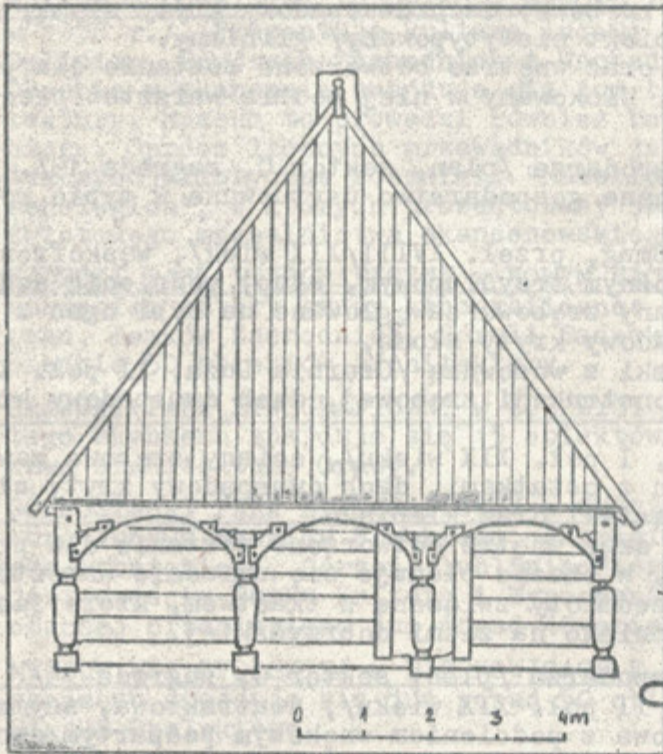
0 1 2 3 4m

RYS. 3. ~ RAKUTOWO. Spichrz - wozownia - torfiarnia. ok. 1880 r.

- d/ stodoła /Kowal, 1802 r./, ściany sumikowo-łatkowe, dach czterospadowy konstrukcji sochowej, kryty słomą,
 e/ spichrz /Rakutowo, II poł. XIX wieku/, wąskofrontowy z podcieniem bezsłupowym, ściany zrębowe, dach czterospadowy kryty słomą, obiekt jednonętorny.

Ponadto w zagrodzie znajdzie się piwnica oraz studnia. Wnętrze odtworzone zostanie dla przełomu XIX i XX wieku.

- 3. Zagroda średnio zamożnego gospodarza /plan, sektor B, zagroda 9/ charakterystyczna dla Kujaw południowo-wschodnich.
 a/ chata /Krzewent, poł. XIX wieku/, szerokofrontowa, jednotraktowa, ściany zrębowe, dach dwuspadowy kryty słomą,
 b/ budynek inwentarski /Rakutowo, przełom XIX i XX wieku/,

RYS. 4 ~ PUKÓWO WIELKIE.
 Karczma z podcieniem
 szczytowym pełnym. 1787 r.

ściany z gliny, dach dwuspadowy kryty trzcina, budynek posiada cztery pomieszczenia: stajnię, oborę, chlewik oraz kurnik.

- c/ stodoła /Skoki Duże, II poł. XIX wieku/, ściany konstrukcji sumikowo-łatkowej, wrota na biegunach, dach dwuspadowy kryty słomą, wewnątrz składa się z dwóch sąsieków i klepiska,

- d/ szopa - wozownia - spichrz /Rakutowo, II poł. XIX wieku/, ściany zrębowe, dach dwuspadowy kryty słomą.

Zagroda z wyposażeniem i otoczeniem prezentować będzie początek XX wieku.

- 4. Zagroda średnio zamożnego gospodarza /plan, sektor B, zagroda 12/. Stanowi nowszy rodzaj zagrody oparty całkowicie na budownictwie z gliny.

- a/ chata /Żarowo, II poł.

XIX wieku/, szerokofrontowa, półtoratraktowa, ściany wzniesione z gliny, dach naczółkowy kryty słomą,

- b/ budynek inwentarski /Kowal, II poł. XIX wieku/, ściany wzniesione z cegły surówki, dach dwuspadowy z dymnikiem, kryty trzcina, obiekt posiada pomieszczenia na stajnię, oborę, chlew i szopę,

- c/ stodoła /Ujma Duża, II poł. XIX wieku/, ściany wzniesione z gliny, dach czterospadowy kryty słomą.

Elementy małej architektury i zieleni będą typowe dla obszarów bezleśnych. Otoczenie oraz wnętrze odtworzone zostanie dla pierwszego ćwierćwiecza XX wieku.

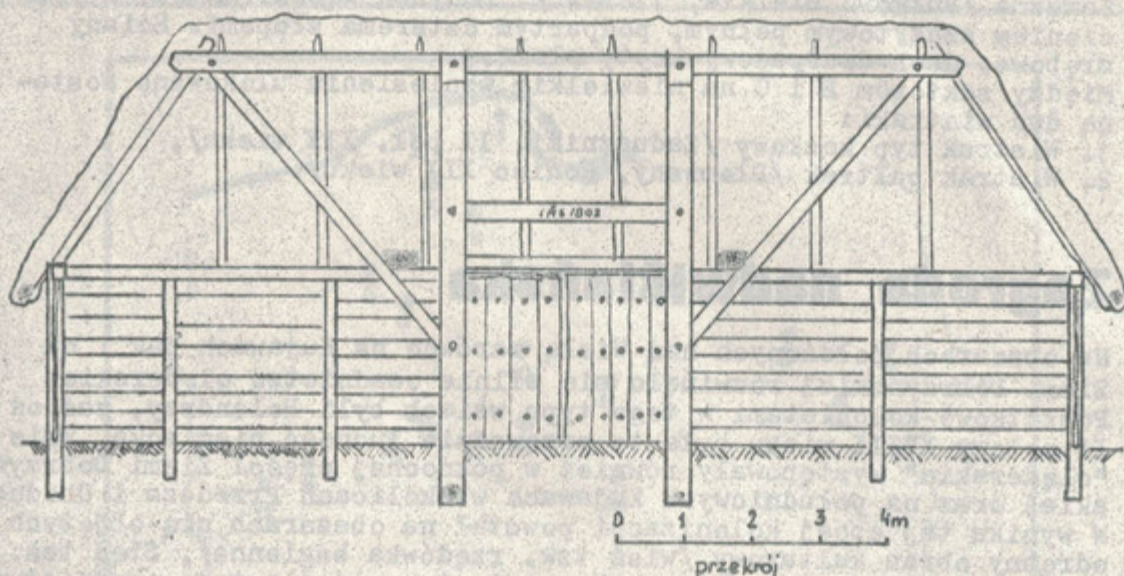
- 5. Zagroda młynarza /plan, sektor B, zagroda 6/. Prezentować będzie gospodarstwo bardzo zamożne ale nowszego typu zarówno jeśli chodzi o podział wnętrza jak i materiałów stosowanych do budowy poszczególnych budynków /cegła, kamień/. Wnętrze obrazować będzie la-

ta 50-te XX wieku. Przy zagrodzie zlokalizowany zostanie młyn wodny z Rakutowa.

W sektorze kujawskim usytuowana zostanie ponadto remiza strażacka /plan, sektor B, nr 11/.

> Sektor budownictwa Ziemi Dobrzyńskiej

- 1. Zagroda bezrolnego /plan, sektor C, zagroda 16/ złożona z niewielkiej chaty oraz małego chlewu
- a/ chata /Bałdowo, II poł. XIX wieku/, jednotrakt asymetryczny /sień, kuchnia, izba/, szerokofrontowa, usytuowana szczytem do drogi, ściany zrębowe, dach dwuspadowy kryty słomą,
 - b/ chlew z szopą /obiekt niewytypowany/ gliniany.
- Wyposażenie zagrody oraz wnętrze odtworzone zostanie dla przełomu XIX na XX wiek. Ulokowany w niej będzie warsztat plecionkarski.
- 2. Zagroda bogatego gospodarza /plan, sektor C, zagroda 19/. Prezentować będzie zamożne gospodarstwo usytuowane w typie rozproszonego osadnictwa
- a/ chata /Kamienny Smug, przeł. XVIII/XIX wiek/, wąskofrontowa z podcieniem narożnym trzysłupowym, słupy podcienia ozdobnie profilowane, ściany zrębowe zawęgłowane na rybi ogon z ostatkami, dach dwuspadowy kryty słomą,
 - b/ budynek inwentarski z wozownią /Czarnia Duża, II poł. XIX wieku/, ściany konstrukcji zrębowej, dach dwuspadowy kryty trzcina,
 - c/ stodoła /Rypałki, I poł. XIX wieku/, ściany zrębowe zawęgłowane na rybi ogon z ostatkami, dach dwuspadowy kryty słomą, we wnętrzu dwa sąsiekki oraz klepisko.
- Wyposażenie zagrody oraz wewnątrz odtworzone zostanie dla przełomu XIX i XX wieku. W chacie planuje się umieścić warsztat tkacki oraz inne przedmioty związane z tkactwem, które jeszcze w pocz. XX wieku istniało na ziemi dobrzyńskiej.
- 3. Zagroda bogatego gospodarza /plan, sektor C, zagroda 15/
- a/ chata /Okalewko, II poł. XIX wieku/, dwutraktowa, asymetryczna, szerokofrontowa z podcieniem wnekowym podpartym dwoma słupami, ściany zrębowe, dach pierwotnie naczółkowy kryty słomą,
 - b/ budynek inwentarski z wozownią /Zambrzyca, pocz. XX wieku/, ściany obory i stajni zrębowe, wozowni ryglowe obite deskami, dach dwuspadowy kryty słomą,
 - c/ chlewik /Radzynek, pocz. XX wieku/, ściany wzniesione z cegły i kamienia zespolone gliną, dach dwuspadowy kryty trzcina,
 - d/ stodoła /Jankowo, II poł. XIX wieku/, ściany zrębowe, dach dwuspadowy kryty słomą, we wnętrzu dwa sąsiekki oraz klepisko, wrota na biegunach.
- Wnętrze wraz z otoczeniem zostanie odtworzone dla okresu przed I wojną światową.
- 4. Zagroda średnio zamożnego gospodarza /plan, sektor C, zagroda 20/. Prezentować będzie charakterystyczne średniorolne zagrody północnej części Ziemi Dobrzyńskiej
- a/ dom mieszkalny pod jednym dachem z oborą /obiekt niewytypowany/,

RYS. 5. ~ KOVAL. Stodoła z sochową konstrukcją dachu.
1802 r.

b/ stodoła /Wólka, II poł. XIX wieku/, ściany konstrukcji sumikowo-żółtkowej, dach dwuspadowy kryty słomą, wewnątrz stanowią dwa sąsiki i klepisko.

Wnętrze odtworzone zostanie dla okresu lat 20-tych XX wieku.

- 5. Zagroda średnio zamożnego gospodarza /plan, sektor C, zagroda 21/. Charakterystyczna dla środkowej części Ziemi Dobrzyńskiej
- a/ chata /Brzeszczyki Duże, I poł. XIX wieku/, asymetryczna, półtoratraktowa, szerokofrotnowa, ściany zrębowe, zawęglowane na rybi ogon z ostatekami, dach dwuspadowy kryty słomą,
- b/ budynek inwentarski /obiekt niewytypowany/ gliniany,
- c/ stodoła /obiekt niewytypowany/.
Wnętrze zagrody oraz domu odtworzone będzie dla przełomu XIX i XX wieku.
- 6. Zagroda niezamożnego gospodarza związana z osadnictwem rozproszonym, luźnym. Zajęciem ubocznym była produkcja dziegciu. Umieszczenie jej w skansenie nawiązuje do jej środowiska naturalnego /plan, sektor A, zagroda 14/. Obiekty dla tej zagrody nie są jeszcze wytypowane.
- 7. Zagroda szlachecka zagrodowego /plan, sektor C, zagroda 18/. Na Ziemi Dobrzyńskiej, szczególnie w jej wschodniej części, szlachta zagrodowa występowała powszechnie. Zabudowania nie różniły się wiele od chłopskich, inne natomiast było wyposażenie wnętrza
- a/ chata /obiekt niewytypowany/,
b/ budynek inwentarski /obiekt niewytypowany/ z cegły i kamienia,
c/ stodoła /Rypałki, poł. XIX wieku/, ściany zrębowe, dach dwuspadowy kryty słomą.

Wnętrze odtworzone zostanie dla okresu początku XX wieku.

Ponadto w sektorze Ziemi Dobrzyńskiej ulokowana zostanie kuźnia /obiekt niewytypowany/ i karczma.

Karczma /Pułkowo Wielkie, 1787 r./. Budynek wąskofrontowy z podcieniem szczytowym pełnym, podpartym czterema słupami. Ściany zrębowe, dach dwuspadowy kryty słomą.

Między sektorem B i C na niewielkim wzniesieniu ulokowane zostaną dwa wiatraki:

1. Wiatrak typ kozłowy /Zaduszynki, II poł. XIX wieku/,
2. Wiatrak paltrak /Płomiany, koniec XIX wieku/.

Zagroda nadwiślańska

Na obszarach położonych nad Wisłą zarówno na Kujawach jak i na Ziemi Dobrzyńskiej rozwinęło się silnie osadnictwo olęderskie. Początkowo kolonistami w tego typu wsiach byli Holendrzy, zaś od II połowy XVIII wieku była to przeważnie ludność niemiecka. Wsie "olęderskie" występowały również w północnej części Ziemi Dobrzyńskiej oraz na południowych Kujawach w okolicach Przedcza i Chodcza. W wyniku tej obcej kolonizacji powstał na obszarach nią objętych odrębny obraz kulturowy /wieś tzw. rzędówka bagienna/. Stąd też zaproponowano usytuowanie w skansenie typowej dla tego osadnictwa zagrody /plan, sektor A, zagroda 5/.

- 1. Chata z oborą pod jednym dachem /Skońsk Górny, koniec XVIII w./. Budynek o dużej kubaturze, ściany zrębowe, dach dwuspadowy kryty słomą.
- 2. Budynek inwentarski z wozownią /Skońsk Górny, poł. XIX wieku/. Ściany zrębowe, dach dwuspadowy kryty słomą.
- 3. Stodoła /Bógpomóż, poł. XIX wieku/. Ściany zrębowe, dach dwuspadowy kryty słomą. Wnętrze składa się z trzech sąsieków oraz trzech klepisk. Wrota na biegunach.
- 4. Piwnica /Skońsk Górny, II poł. XIX wieku/. Wystające ponad powierzchnię ziemi ściany konstrukcji zrębowej zawęglowane na rybi ogon. Dach dwuspadowy kryty słomą.

Wnętrza tej zagrody prezentować będą okres początku XX wieku. Program skansenu przewiduje także umieszczenie pomiędzy sektorem A i C chaty rybaka /plan, obiekt nr 22/. Obiekt ten nie jest jeszcze wytypowany.

W programie skansenu miały znaleźć się również zespoły małomiasteczki i kościelny. W chwili obecnej jednak z powodu szczupłości terenu zespołów tych nie ujęto w programie zagospodarowania przestrzennego. Czynnione są jednak starania o pozyskanie przyległej do skansenu działki.

Zaplecze konserwatorsko-techniczne muzeum w początkowym etapie znajdować się będzie w sektorze B w miejscu planowanej zagrody młynarza. Sukcesywnie budować się będzie stałe zaplecze po drugiej stronie szosy. Znajdzie się tam również parking /plan, nr 24/.

Tak zrealizowane muzeum typu skansenowskiego Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej będzie spełniać następujące cele:

- a/ przedstawi kulturę wsi, szczególnie budownictwo ludowe w powiązaniu z podstawowymi zajęciami ludności na tym terenie: rolnictwem, hodowlą, zajęciami ubocznymi jak gospodarka leśna,

przemysł domowy, rzemiosło usługowe /koszykarstwo, garncarstwo, kowalstwo/, przemysł wiejski oraz w powiązaniu z obiektami życia towarzyskiego, kultowego i społecznego,

- b/ zaprezentuje kulturę ludową, głównie budownictwo w historycznym rozwoju,
- c/ zobrazuje społeczne zróżnicowanie wsi poprzez ukazanie zagród chłopskich z uwzględnieniem ich odmienności majątkowej i zawodowej oraz dworu, kościoła i karczmy,
- d/ przedstawi różnice regionalne a także wpływ środowiska geograficznego i dziejów politycznych na kulturę ludową,
- e/ zilustruje oddziaływania wpływów obcych na kulturę rodzimą wsi,
- f/ ukaże wpływy kultury małomiasteczkowej na wieś kujawską i dobrzyńską.

Na zakończenie wypada wspomnieć jak wygląda skansen w Kłóbce obecnie, innymi słowy, co już zostało zrobione. Otóż zakończono prace niwelacyjne przy ukształtowaniu terenu, cały skansen jest także ogrodzony. Rozpoczęto prace przy melioracji terenu parku /jest to pierwszy etap jego rewaloryzacji/. Wykonano dokumentację adaptacji i kompleksowej renowacji dworku. Najbardziej jednak cieszą obiekty, które już zostały przeniesione na teren skansenu. Są to: chata podcieniowa z Kamiennego Smuga /rys. 1/, spichrz z Rakutowa /rys. 2/, spichrz - wozownia - torfiarnia /rys. 3/. Dalsze trzy obiekty rozebrano, zakonserwowano i przygotowano do montażu w bieżącym roku. Są to karczma z Pułkowa Wielkiego /rys. 4/, stodoła sochowa z Kowala /rys. 5/ oraz wiatrak koźlak z Zadusznik. Dokonano również rozbiórek stodoły ze Skoków Dużych oraz młyna wodnego z Rakutowa. Otwarcie skansenu dla zwiedzających planowane jest na 1992 rok.

mgr Jan Święch

Opracowanie redakcyjne i graficzne: Andrzej Szczepański

Współpraca: Grażyna Bartel

"Biuletyn Przewodnicki " ZW PTTK Włocławek ul. Dubois 1 tel.412-80

Druk: WDK Włocławek. Zezwolenie GUKPiW Warszawa Nr GP:II-441/1541/85.

Nakład 150 egz. format A - 4. Nr zlec.44/87

16

Włocławek

E75

GOSTYNIŃSKO ~ WŁOCŁAWSKI
PARK KRAJOBRAZOWY

N

Kowal

E75

SKANSEN

KŁÓBKA

Modlibórz

Chodecz

PKP
KUTNO

**Lubień
Kuj.**

